

SIYOSIY TAHLIL TUSHUNCHASI, MOHIYATI VA UNING TURLARI.

Rashidova Mahliyo Baxtiyor qizi

Normaxmatov Otabek Hamza o'g'li

Tursunaliyev Temur Doniyor o'g'li

Xolmirzayeva Muhayyo Sardor qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Miliy Universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti

Siyosatshunoslik ta'lim yo'nalishi kunduzgi bo'lim 4-bosqich talabalari.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19422303>

Annotatsiya. Mazkur maqolada siyosiy jarayonlar va ularni ilmiy tahlil qilish usullarining ahamiyati yoritilgan. Siyosatshunoslik fanining predmeti, siyosiy tahlilning nazariy va amaliy jihatlari, shuningdek, deduktiv va induktiv yondashuvlarning o'rni tahlil qilingan.

Siyosiy tahlil yordamida jamiyatdagi siyosiy hodisalarni chuqur anglash, ularning sabab va oqibatlarini aniqlash hamda kelajakdagi jarayonlarni prognoz qilish imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Maqolada analitik fikrlashning siyosiy qarorlar qabul qilishdagi muhim roli alohida ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: siyosiy tahlil, siyosatshunoslik, siyosiy jarayonlar, ilmiy usullar, deduksiya, induksiya, analitik fikrlash, siyosiy qarorlar, prognozlash, nazariy va amaliy tahlil

Abstract. This article examines the importance of political processes and methods of their scientific analysis. It explores the subject of political science, as well as the theoretical and practical aspects of political analysis, including the roles of deductive and inductive approaches.

The study highlights how political analysis helps to better understand political phenomena, identify their causes and consequences, and predict future developments. Particular attention is given to the role of analytical thinking in effective political decision-making.

Keywords: political analysis, political science, political processes, scientific methods, deduction, induction, analytical thinking, political decision-making, forecasting, theoretical and applied analysis

Аннотация. В данной статье рассматривается значение политических процессов и методов их научного анализа. Освещаются предмет политологии, теоретические и практические аспекты политического анализа, а также роль дедуктивных и индуктивных подходов. Показано, что политический анализ способствует более глубокому пониманию политических явлений, выявлению их причин и последствий, а также прогнозированию будущих процессов. Особое внимание уделено значению аналитического мышления в принятии эффективных политических решений.

Ключевые слова: политический анализ, политология, политические процессы, научные методы, дедукция, индукция, аналитическое мышление, принятие решений, прогнозирование, теоретический и прикладной анализ.

Siyosiy jarayonlardan shuni bilishimiz mumkinki, kunora bir nechta davlatlar o'rtasida turli konfliktlar vujudga keladi xoh u madaniy, siyosiy, xoh ijtimoiy, iqtisodiy bo'lsin. Sodir etilgan siyosiy hodisalar va jarayonlarning negizi, sababi, yechimi turli usullar yordamida ma'lum bo'ladi.

Usullar mavjud istalgan hodisaning mazmunini ochib berishga imkon beradigan mantiqiy operatsiyalar to'plami desak ham bo'ladi. Davlatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoyev: "Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbarni – bu Bosh vazir yoki uning o'rinbosarlari bo'ladimi, hukumat a'zosi yoki hududlar hokimi bo'ladimi, ular faoliyatining kundalik qoidasi bo'lib qolishi kerak"¹-degan fikrlari alohida ahamiyatli.

Siyosiy fanlarda ilmiy tahlil qilish usullariga to'xtalishdan oldin, ayni mavzuning o'zagi bo'lgan siyosiy fan-siyosatshunoslik ta'limotiga e'tibor qaratish lozim. Siyosatshunoslik jamiyatdagi siyosiy jarayonlar, institutlar va hodisalarni o'rganadigan bilim sohasi. U davlat, siyosiy tashkilotlar, jamiyat va shaxslar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni, shu bilan birglikda, siyosiy mafkuralar, siyosiy madaniyat, siyosiy xatti-harakatlar va siyosiy qarorlar qabul qilishni o'rganadi.²

Shuningdek, hokimiyat qanday taqsimlanishini, qanday siyosiy tizimlar mavjudligini, qanday siyosiy jarayonlar sodir bo'lishi va ular jamiyatga qanday ta'sir qilishi mumkinligini tushuntirishga intiladi. Siyosatshunoslikning asosiy maqsadi siyosiy hodisalar va jarayonlarni tushuntirish va bashorat qilishdir. U siyosiy voqelikning obyektiv ko'rinishini olish va bilish uchun tarixiy tahlil, qiyosiy tahlil, modellashtirish va simulyatsiya, ekspert baholari va so'rovlar kabi turli usul va yondashuvlardan foydalanadi.³

Siyosiy tahlil bu siyosat sohasida ma'lum vaziyatni, voqealarni, holatlarni tahlil qilish tizimi bo'lib, uning yordamida ma'lum voqealar va holatlarni oldini olish, mavjud vaziyatlarda oqilona boshqaruvini qarorlar qabul qilish mumkinligi bilan xarakterlanadi. Siyosiy tahlil o'ziga xos tatqiqot jarayoni sifatida mantiqiy bog'liq bo'lgan ischilikni qamrab oladi va har qanday siyosiy tahlil buyurtma asosida yoki kognitiv qiziqish asosida olib boriladi. Siyosiy tahlil bu ilmiy usul, u hodisalarni butun qismlarga bo'lish va ularni sifat yoki miqdor jihatidan jiddiy o'rganishga asoslanadi.⁴

Siyosatshunos uchun siyosiy tahlil usullarini o'zlashtirish kasbiy malakaning muhim jihati hisoblanadi. Siyosiy tahlil tushunchasi siyosiy hayot, siyosat va hokimiyatni, shuningdek, siyosiy voqealar, hodisalar, jarayonlarni tarkibiy qismlarga bo'lish bilan bog'liq bo'lgan siyosatshunoslikdagi eng muhim tadqiqot usullaridan biridir⁵. Tahlil o'rganilayotgan siyosiy hodisaning tuzilishini aniqlashga, muhim va ahamiyatsiz narsalarni aniqlashga imkon beradi.

Siyosatshunoslikda "siyosiy tahlil" atamasini tushunishni ikkita asosiy yondashuvga ajratish mumkin. Ulardan *birinchisi*, bu atama **fundamental siyosiy muammolarni** o'rganish uchun mantiqiy tahlildan foydalanishning oddiy sinonimi ekanligini ko'rsatadi. Siyosiy tahlilni bunday tushunish tarafdori, xususan, mashhur *siyosatshunos R.Daldir*. Uning kitobida – "Zamonaviy siyosiy tahlil" deb nomlangan fanni faqat nazariy siyosatshunoslikning siyosiy institutlar faoliyati, siyosiy tizimlarning turlari, turli siyosiy rejimlar faoliyati, siyosiy hokimiyat

¹ Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузасидан

² Бенетон Ф. Введение в политическую науку. М.: Весь Мир, 2002. С.97.

³ Муқимжон Қирғизбоев. Сиёсатшунослик.2013. b-6

⁴ Аристотель. Политика. 1983. С 24-26

⁵ Doniyorov Saidali Akmal o'g'li, Siyosiy tahlil asoslari, Международный научный журнал № 15 (100), часть 1 «Научный импульс», 2023

mohiyati va siyosiy qadriyatlar kabi muammolarini o'rganadi deyilgan. Natijada siyosiy tahlil bo'yicha qo'llanma aslida nazariy siyosatshunoslik bo'yicha darslik bo'lib, uning muammolari mantiqiy tahlil yordamida o'rganiladi. Shu bilan birga, amaliy siyosatshunoslik muallif tomonidan nazariy siyosatshunoslikka nisbatan faqat ikkinchi darajali fan sifatida ko'rib chiqiladi, bu Dal tomonidan "mavhumroq darajada ishlab chiqilgan umumiy tamoyillarni qarorlar qabul qilishda siyosiy falsafani qo'llash" deb tushunishidan dalolat beradi.⁶

Siyosiy tahlilning nazariy va fundamental yo'nalishi siyosiy sohaning asosiy kontseptual tadqiqotlarini, uning tuzilishi va rivojlanish dinamikasini qamrab oladi. Ushbu talqin bilan ushbu tushuncha umuman "fundamental (nazariy) siyosiy tadqiqotlar" toifasi bilan deyarli sinonimdir. Shunga o'xshash R.Dahl, D.Iston kabi siyosatshunos klassiklarining mashhur nazariy analitik asarlari yozilgan. Instrumental-empirik tahlil asosiy ma'lumotlarni to'plash va tavsiflash, tizimlashtirish va qayta ishlashni o'z ichiga oladi. Agar nazariy fundamental tahlilda deduktiv xulosa tahlilning asosiy vektori bo'lsa, ikkinchisida induktiv umumlashtirish⁷.

Amaliy siyosiy tahlilda uyg'un va asosli nazariyani qurish yoki ma'lumotlar to'plamini to'plash emas, balki ma'lum bir mijoz uchun ijtimoiy muammoni baholash va hal qilish usullari – qoida tariqasida, siyosiy yoki boshqaruv aktorlaridan biri birinchi o'ringa chiqadi. Amaliy tahlilda deduksiya va induksiya ko'pincha organik ravishda birlashtiriladi, garchi odatda retroduktiv-eksperit fikrlash uslubi ustunlik qiladi.

Siyosat sohasida siyosiy tahlil usullaridan foydalanish mavjud ma'lumotlar va manbalarni chuqurroq anglash imkonini beradi hamda olingan natijalar asosida kelajakdagi jarayonlarni prognoz qilishga yordam beradi. Tahlil jarayonida o'rganilayotgan manbaning mazmuni to'liq ochib beriladi va ehtimoliy siyosiy voqealarni oldindan baholash imkoniyati yuzaga keladi. Siyosatchining amaliy yoki nazariy faoliyatida analitik fikrlashga ega bo'lishi uning ishini ancha yengillashtiradi. Bu esa muammolarni tezroq anglash, asosli va aniq xulosalar chiqarish hamda samarali qarorlar qabul qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Аристотель. Политика. 1983.
2. Бенетон Ф. Введение в политическую науку. М.: Весь Мир, 2002.
3. Дегтярев А. Методы политических исследований// Вестник Московского университета. Сер. 12. Политические науки. 1996. №4.
4. Doniyorov Saidali Akmal o'g'li, Siyosiy tahlil asoslari, Международный научный журнал № 15 (100), часть 1 «Научный импульс», 2023
5. James L. Hutter, Journal of the American Statistical Assosiation, December 1972, Volumn 67, Number 340
6. Муқимжон Қирғизбоев. Сиёсатшунослик.2013.

⁶ Дегтярев А. Методы политических исследований// Вестник Московского университета. Сер. 12. Политические науки. 1996. №4. Стр.13-18

⁷ James L. Hutter, Journal of the American Statistical Assosiation, December 1972, Volumn 67, Number 340